

FENT LA MALETA

Tot el que tinc, ho duc al damunt.

O tot allò que és meu, ho porto al damunt.

He portat tot el que tenia. No era meu. O no em servia o era d'algú altre. La maleta de pell de porc era un estoig de gramòfon. El guardapols era del pare. L'abric de ciutat amb la cinta de vellut al coll era de l'avi. Els pantalons bombatxos, de l'oncle Edwin. Les polaines de pell, del veí, el senyor Carp. Els guants de llana verds, de la tia Fini. Sols el xal de seda de color roig vinós i el necesser eren meus, regals del darrer Nadal.

Encara hi havia guerra el gener del 1945. Per por que, en ple hivern, hagués d'anar vés a saber on amb els russos, tothom em volia donar alguna cosa que pogués ser útil, encara que no em fes servei. Perquè res del món no feia servei. Com que jo, invariablement, era a la llista dels russos, tothom em va donar alguna cosa, pensant que amb això ja complia. I ho vaig agafar i vaig pensar, als meus disset anys, que aquella partida arribava en bon moment. No hauria calgut que fos a la llista dels russos, però, si la cosa no empitjorava massa, a mi m'estava fins i tot bé. Volia sortir del didal de la petita ciutat, on totes les pedres tenien ulls. En comptes de por, jo tenia una impaciència dissimulada. I mala consciència, perquè la llista, de la qual desconfiaven els meus parents, per a mi era una circumstància acceptable. Tenien por que no em passés res en lloc estrany. Jo volia anar a un lloc que no em conegués.

Ja m'havia passat una cosa. Una cosa prohibida. Una cosa estranya, bruta, desvergonyida i bonica. Va ser a l'Erlenpark, darrere del Kurzgrashügel. Anant cap a casa, vaig arribar

al centre del parc, a la glorieta, on tocaven les orquestres els dies de festa. Hi vaig romandre una estona assegut. La llum es filtrava per la fusta finament tallada. Veia la por dels cercles, els quadrats i els trapezis buits, units per circells blancs amb ungles. Era la mostra de la meva aberració i la mostra de l'esglai al rostre de la mare. En aquesta glorieta em vaig prometre que mai més no tornaria al parc.

Com més me'n mantenia allunyat, més de pressa hi vaig tornar..., al cap de dos dies. A la cita, se'n deia.

Vaig acudir a la segona cita amb el mateix primer home. Es deia l'Oreneta. El segon era nou, es deia l'Avet. El tercer es deia l'Orella. Després va venir el Fil, a continuació l'Oriol i el Gorra. Més endavant, el Llebot, el Gat, el Gavina. Després, el Perla. Sabíem a qui corresponia cada nom. Jugàvem a anar de caça al parc, i jo passava de mà en mà. Era estiu, la pell blanca cobria els bedolls i als matolls de llessamins i saücs creixia el mur verd de fulles impenetrables.

L'amor té les seves estacions. La tardor posava fi al parc. Els arbres es despullaven. Les cites ens arrossegaven als banys de Neptú. Vora la porta de ferro penjava l'emblema oval amb un cigne. Cada setmana em trobava amb aquell que em doblava l'edat. Era romanès. Era casat. No dic com es deia ni com em deia jo. Arribàvem a hores diferents. La caixa dins els vidres emplomats de la seva taquilla, el terra de pedra llis com un mirall, la columna rodona del mig, les rajoles de la paret amb mostres de nenúfars, l'escala de fusta tallada... A cap d'aquestes coses no se'ls havia d'acudir de pensar que ens havíem citat. Anàvem a la piscina a nedar amb tots els altres. Ens trobàvem finalment a les saunes.

Aleshores, abans del *lager* i igualment després del meu retorn fins al 1968, quan vaig abandonar el país, qualsevol cita hauria comportat presó. Com a mínim cinc anys, si m'enxampaven. En van enxampar molts. Anaven directa-

ment del parc o dels banys municipals a la presó després d'un interrogatori brutal. D'allà, al campament penitenciar de prop del canal. Avui sé que no tornava ningú del canal. Qui, malgrat tot, en tornava, era un cadàver ambulant. Envellit i malparat, malaguanyat per a l'amor en aquest món.

I al *lager*... Si m'haguessin atrapat al *lager*, hauria mort.

Després dels cinc anys al *lager*, deambulava dia rere dia pel bullici dels carrers i donava voltes al cap a les millors frases per al cas que m'empresonessin. «Atrapat en flagrant delictes.» Contra aquest veredictes recorria a mil subterfugis i coartades. Porto un bagatge silenciós. M'he empaquetat tant i tant de temps en el silenci, que no em puc desempaquetar en paraules. I és que m'empaqueto de manera diferent cada vegada que parlo.

A l'estiu de la darrera cita, per allargar el camí de tornada de l'Erlendpark, vaig passar pel Gran Ring i vaig entrar per casualitat a l'església de la Santíssima Trinitat. Aquesta casualitat va jugar a fer de destí. Vaig veure els temps venidors. En una columna del costat d'un altar lateral hi havia el sant amb mantell gris que al voltant del coll duia un xai. Aquest xai al coll és el silenci. Hi ha coses sobre les quals no es parla. Però jo sé de què parlo quan dic que el silenci al coll és diferent del silenci a la boca. Abans, durant i després del temps passat al *lager*, he viscut durant vint-i-cinc anys amb por, de l'Estat i de la família. Por de la doble caiguda que significaria que l'Estat m'empresonés per criminal i la família m'excloués per oprobi. Enmig del formigueig dels carrers m'emmirallava en els aparadors, en els vidres dels tramvies i les cases, en els brolladors i els bassals, sense creure que jo no fos encara transparent.

El meu pare era professor de dibuix. I jo, amb els banys de Neptú al cap, em sobresaltava com si rebés una puntada de peu quan emprava el mot *aquarel·la*. El mot sabia

fins on havia arribat jo. La mare deia a taula: «No agafis la patata amb la forquilla, s'esmicolarà; fes servir la cullera, la forquilla es fa servir per a la carn». Els polsos em bategaven. Per què parla de carn, si es tracta de patata i forquilla? De quina carn parla? Les cites m'havien capgirat el significat de la paraula *carn*. Jo era el meu propi lladre, els mots queien d'imprevist i m'atrapaven.

La mare, i especialment el pare, creien, com tots els alemanys de la petita ciutat, en la bellesa de les trenes rosses i dels mitjons llargs blancs. En el rectangle negre del bigoti de Hitler i en nosaltres, els transsilvans, com a raça ària. El meu secret, des del punt de vista purament físic, era una absoluta abominació. I amb el fet que m'emboïqués amb un romanès, s'hi afegia l'oprobri racial.

Volia fugir de la família, encara que fos al *lager*. Només em dolia per la mare, que no sabia que poc que em coneixia. Si me'n vaig, pensarà més sovint en mi que no pas jo en ella.

Al costat del sant amb el xai del silenci al coll, havia vist a l'església el nínxol blanc a la paret amb la inscripció «El cel posa el temps en moviment». Mentre feia la maleta, vaig pensar: «El nínxol blanc ha actuat; ara és el temps posat en moviment». També estava content de no haver d'anar a la guerra, a la neu del front. Em vaig dedicar a fer la maleta amb estúpida docilitat i coratge. No vaig descartar res. Polaines de pell amb cordons, pantalons bombatxos, abric amb coll de vellut: res no m'esqueia. Es tractava del temps posat en moviment, no pas de roba. De totes maneres, amb aquestes coses o unes altres, hom es fa gran igualment. El món no és un ball de disfresses, pensava, però no pot semblar ridícul qui ha d'anar amb els russos en ple hivern.

Una patrulla de dos policies anava amb la llista de casa en casa: un romanès i un rus. Ja no sé si la patrulla va pronunciar el mot *lager* a casa nostra. I, si no, quin altre

mot a més de *Rússia*? I, en cas que sí, el mot *lager* no em va espantar. Malgrat la guerra i el silenci de la meva cita a la nuca, als meus setze anys encara estava instal·lat en la meva lluminosa i beneïta infantesa. Els mots *aquarella* i *carn* em deien alguna cosa. Per al mot *lager* el meu cervell era sord.

En aquella ocasió, a taula, amb les patates i la forquilla, quan la mare em va enxampar amb el mot *carn*, vaig recordar també que de petit jugava a baix, al pati, i la mare em cridava des de la finestra de la galeria: «Si no véns ara mateix a taula, si t'haig de tornar a cridar, ja et pots quedar on ets». Com que encara vaig estar-me una estona a baix, quan pujava em va dir: «Ja pots agafar la motxilla i anar a córrer món a fer el que vulguis».

Tot dient això, m'arrossegà a la meva cambra, agafà la petita motxilla i hi ficà la meva gorra de llana i el meu gec. Li vaig preguntar:

–Però, on vols que vagi? Al capdavant sóc el teu fill, no?

Molta gent pensa que això de fer la maleta és cosa de pràctica, que hom ho aprèn sol com cantar o pregar. Nosaltres no en teníem, de pràctica, ni tampoc cap maleta. Quan el pare va haver d'anar al front amb els soldats romanesos, no hi havia res per a empaquetar. Als soldats se'ls dóna tot, forma part de l'uniforme. Excepte per a viatjar o contra el fred, no sabíem per a què es fa la maleta. Hom no té les coses que calen, improvisa. Les que no calen es tornen necessàries. Les coses necessàries són aleshores les que calen, només perquè hom les té.

La mare va portar el gramòfon de la saleta d'estar i el va deixar a la taula de la cuina. Amb l'ajut del tornavis vaig fer-me una maleta de la capsa del gramòfon. Primer vaig desmuntar la maneta i el motor. Després vaig tapar el forat on hi havia la maneta amb un tap de suro. El folre de l'interior, de vellut roig de guineu, s'hi va quedar. Tampoc no vaig desmuntar la placa triangular amb el gos davant

la trompa, «La veu del seu amo». Al fons de la maleta, hi vaig posar quatre llibres: el *Faust* en tela, el *Zarathustra*, un llibret de Josef Weinheber i una antologia lírica de vuit segles. Cap novel·la, perquè les novel·les les lleigies una vegada i prou. Damunt dels llibres, el necesser. Contenia un flascó d'aigua de colònia, un flascó de loció d'afaitar Tarr, un sabó d'afaitar, una navalla d'afaitar, una brotxa, un llapis hemostàtic, una pastilla de sabó, unes tisores per a les ungles. Al costat del necesser vaig posar un parell de mitjons de llana (marrons, ja sargits), un parell de mitjons llargs, una camisa de quadres vermells de franel·la, dos calçotets de reps. Dalt de tot anava el xal nou de seda, perquè no es rebregués. Era de color roig vinós i de quadres, adés brillant, adés mat. I la maleta va quedar plena.

Després, el farcell: una vànova del divan (de llana, blau cel i de quadres de color beix, una andròmina enorme, però que no escalfava). I, enrotllats a dins, un guardapols (de color salpebre, ja molt gastat) i un parell de polaines de pell (vellíssimes, de la Primera Guerra Mundial, de color groc de meló, amb corretges).

Després, el sarró amb una llauna de pernil en conserva marca Scandia, quatre panets untats, unes quantes galetes de Nadal que havien sobrat i una cantimplora amb got.

En acabat, l'àvia va deixar la maleta del gramòfon, el farcell i el sarró prop de la porta. Els dos policies havien avisat que vindrien a mitjanit per endur-se'm. L'equipatge estava a punt al costat de la porta.

Em vaig vestir: uns calçotets llargs, una camisa de franel·la (verda i beix, de quadres), uns pantalons bombatxos (grisos, com he dit, de l'oncle Edwin), un gipó amb mànigues de punt, un parell de mitjons de llana i un parell de galotxes. Els guants verds de la tieta Fini eren damunt la taula a l'abast de la mà. Mentre em cordava les galot-

xes, vaig recordar que feia uns anys, durant les vacances d'estiu al Wench, la mare duia un vestit de mariner cosit per ella mateixa. En ple passeig pel prat es va deixar caure enmig de l'herba alta i es va fer la morta. Jo tenia vuit anys aleshores. L'ensurt era com si el cel hagués caigut a terra. Vaig tancar els ulls per no veure com m'engolia. La mare s'alçà d'un bot, em sacsejà i em digué:

–M'estimes? Encara sóc viva.

Ja tenia les galotxes cordades. Em vaig asseure a taula i vaig esperar la mitjanit. I la mitjanit va arribar, però la patrulla duia retard. Van haver de passar tres hores, i això costa de suportar. Finalment van arribar. La mare m'aguantava l'abric del coll de vellut. M'hi vaig encabir. Ella plorava. Em vaig posar els guants verds. Al passadís de fusta, just on hi ha el comptador del gas, l'avia em va dir:

–Sé que tornaràs.

No vaig parar esment en aquesta frase. Distretament me la vaig endur al *lager* sense pensar. No tenia idea que m'acompanyava. Però una frase així és independent. Treballava dintre meu, més que no pas tots els llibres que m'havia endut. «Sé que tornaràs» esdevingué còmplice de la pala en forma de cor i adversària de l'àngel de la fam. Com que he tornat, puc dir que una frase així et manté en vida.

Eren les tres de la matinada del quinze de gener de 1945 quan la patrulla em va venir a buscar. El fred es feia més intens: quinze sota zero. Vam travessar en un camió amb lona la ciutat buida fins a un pavelló de la fira. Era el pavelló de Saxònia. Ara convertit en dipòsit. S'hi amuni-onaven tres-centes persones. A terra hi havia matalassos i màrfegues. Tota la nit arribaven vehicles, també dels pobles veïns, i descarregaven la gent arreplegada. Cap al matí n'érem prop de cinc-cents. Era inútil de fer números aquella nit, tenir una idea del conjunt. Al pavelló, els llums van cremar tota la nit. La gent anava d'una banda a l'altra, en cerca de coneguts. Deien que havien requisat fusters

a l'estació per clavar catres de fusta als vagons de bestiar. I altres artesans construïen estufes als trens. D'altres serraven el terra de fusta per fer-hi comunes. Hom parlava en veu baixa i molt, amb ulls esbatanats, o plorava fluixet i molt amb els ulls closos. L'aire feia olor de llana vella, xopa de suor i de carn greixosa rostida, pastissos de vainilla i aiguardent. Una dona es tragué el mocador del cap. De segur que era del poble: duia la trena caragolada en dues voltes a la nuca i dreçada al mig del cap amb una pinta de banya. Les dents de la pinta desapareixien entre els cabells; dels costats bombats sobresortien dos angles com petites orelles punxegudes. Per les orelles i l'espessa trena, la nuca semblava un gat ajagut. Jo seia com un espectador entre cames dretes i munts d'equipatge. Durant uns moments em vaig ensopir i vaig somiar.

La mare i jo som al cementiri davant una tomba nova. Al damunt creix una planta, la meitat d'alta que jo, amb fulles peludes. A la tija hi ha un fol·licle, una petita càpsula, oberta de l'amplada d'un dit, emborrada d'un vellut de color roig guineu. No sabem qui ha mort. La mare diu: «Treu-te el guix de la butxaca de l'abric». «Però, si no en tinc cap», dic jo. Quan fico la mà a la butxaca, hi trobo un tros de guix de sastre. La mare diu: «Hem d'escriure un nom curt al taüt. Escriguem-hi *Ruth*, no coneixem ningú que se'n digui». Hi escric *Ruth*.

En el somni veia clar que m'havia mort, però no volia dir-ho a la mare. Em vaig espantar perquè un vell amb paraigua es va asseure a la màrfega del meu costat i em va dir a cau d'orella:

—El meu cunyat vol venir, però el pavelló està vigilat per tots costats, no el deixen entrar. Encara som a la ciutat i, tanmateix, ell no pot venir aquí i jo no puc anar a casa.

A cada botó de plata de la seva jaqueta volava un ocell, un ànec salvatge o més aviat un albatros. I és que la creu de la insígnia que duia al pit va resultar, quan m'hi vaig

inclinat, que era una àncora. El paraigua restava dret com un bastó de passeig entre ell i jo. Li vaig preguntar:

–Pensa emportar-se'l?

–Allà encara hi neva més que aquí –va contestar ell.

No ens havien dit quan ni com aniríem a l'estació des del pavelló de la fira. Ens hi haurien de deixar anar, diria més aviat, perquè me'n volia anar amb els russos encara que fos en un vagó de bestiar amb la caixa del gramòfon i el coll de vellut. Ja no sé com vam arribar a l'estació. Els vagons de bestiar eren alts. També he oblidat el procediment per a pujar-hi, perquè vam passar tants dies i tantes nits llargues al vagó, que semblava que hi haguéssim estat sempre. Tampoc no sé quant de temps vam viatjar. Sóc de l'opinió que viatjar molta estona vol dir anar lluny. Mentre viatgem no ens pot passar res. Mentre viatgem, tot va bé.

Homes i dones, joves i vells amb l'equipatge a la capçalera del catre. Parlen i callen, mengen i dormen. Circulen les ampolles d'aiguardent. Quan s'han habituat al viatge al vagó, aquí i allà conats de fer-se moixaines. Amb un ull es miren i amb l'altre desvien la mirada.

Jo seia al costat de la Trudi Pelikan i vaig dir:

–Em fa l'efecte d'una excursió per anar a esquiar als Carpats, a la cabana de Bulea, on una allau va engolir mitja classe de l'institut.

–A nosaltres no ens passarà –va dir ella–, no hem portat equip d'esquí. Amb un estoig de gramòfon es pot anar a cavall, cavalcar dia i nit, nit i dia, ja coneixes Rilke –va dir la Trudi Pelikan dins el seu abrigo acampanat amb punys de pell fins als colzes. Punys de pèl bru com dos mitjos gossets. De tant en tant encreuava les mans a les mànigues i aleshores els dos mitjos gossos es convertien en un gos sencer.

En aquell temps jo encara no havia vist l'estepa, altrament hauria pensat en gossos de llodriguera. La Trudi Pelikan feia olor de préssec calent, fins i tot la boca, fins

i tot el tercer i el quart dia al vagó de bestiar. Asseguda allà amb el seu abric semblava una senyora que anava en tramvia camí de l'oficina i m'explicà que durant quatre dies s'havia amagat en un forat a terra del jardí veí, darrere el cobert. Però després havia nevat i quedaven marcades totes les petjades entre la casa, el cobert i el forat. La seva mare ja no havia pogut portar-li més menjar d'amagat, se li podia seguir el rastre per tot el jardí. La neu la denunciava, hagué de sortir de l'amagatall voluntàriament, voluntàriament obligada per la neu.

—No li ho perdonaré mai, a la neu —va dir—. No es pot falsejar la neu fresca, no se la pot recompondre de manera que sembli verge. La terra sí que se la pot endreçar, i la sorra també, fins i tot l'herba, si un s'hi pren el treball de fer-ho. I l'aigua s'arregla sola, perquè ho engoleix tot i es torna a tancar tan bon punt ho ha engolit. I l'aire sempre està endreçat, perquè no es veu. Tot, tret de la neu, hauria callat.

La neu espessa era la principal culpable. Havia caigut a la ciutat com si sabés on era, com si fos a casa seva. Però de seguida es va posar al servei dels russos.

—Sóc aquí per culpa de la neu —va dir la Trudi Pelikan.

El tren va circular dotze o catorze dies, hores incomptables, sense aturar-se. Després es va aturar hores incomptables, sense circular. No sabíem exactament on érem. Tret de quan un del catre superior podia mirar per l'esclotxa de la trapa del sostre i llegir el rètol de l'estació: Buzău. L'estufa, al centre del vagó, xerrotejava. Les ampolles d'aiguarent circulaven. Tots estaven una mica excitats: uns per la beguda, d'altres per la incertesa. O per ambdues coses.

Allò que poguessin amagar els mots *emportat pels russos* et donava voltes al cap, però no afectava l'ànim. Afusellar-nos, només ho podien fer quan arribéssim; de moment encara fèiem camí. El fet que no feia gaire havien

agafat i afusellat algú, com se sabia per la propaganda nazi a casa nostra, ens deixava força indiferents. Al vagó, els homes aprenien a beure a la babalà. Les dones aprenien a cantar a la babalà:

Al bosc floreix l'olivereta.
A la tomba encara hi ha neu.
I que m'hagis escrit només una carteta
em dol i em sap greu.

La mateixa cançó enfadosa de sempre, fins que un ja no sabia si realment la cantaven o no, perquè l'aire cantava. La cançó se't ficava al cap i s'ajustava al ritme del tren: un *blues* de vagó de bestiar i cançó quilomètrica del temps posat en marxa. Fou la cançó més llarga de la meua vida, les dones la van cantar durant cinc anys i la feien tan nostàlgica com ho estàvem tots nosaltres. La porta del vagó era precintada per fora. Quatre vegades es va obrir la porta corredissa sobre rodes. Encara érem en territori romanès i dues vegades van llançar dins el vagó mitja cabra pelada, serrada longitudinalment. Estava congelada i va caure a terra amb estrèpit. La primera cabra la vam conservar per a fer foc. Vam esquarquarterar-la i la vam cremar. Estava tan resseca que ni tan sols podia i cremava bé. Amb la segona cabra, el mot *pastrama* va fer la volta pel vagó, 'carn assecada a l'aire'. També vam cremar la segona cabra i vam riure. Estava tan encarcerada i blava com la primera, un ossam terrible. Vam riure massa aviat, érem tan arrogants que vam menysprear les dues caritatives cabres romaneses.

Amb el temps vam anar agafant confiança. En l'estretor s'esdevenien les petites coses: asseure's i aixecar-se, furgar en la maleta, netejar, desar, anar a la comuna de darrere dues mantes penjades... Qualsevol petitesa en portava una altra. En un vagó de bestiar les individualitats

s'anul·len. Hom existeix més entre d'altres que no pas sol. No hi havia necessitat de fer compliments. De cara als altres era com estar a casa. Potser parlo només de mi, quan avui dic això. Potser ni tan sols de mi. Potser l'estretor del vagó m'amansia, perquè volia anar-me'n de totes passades i encara tenia prou menjar a la maleta. No sospitàvem que aviat la fam furient ens escometria. Quantes vegades, al llarg dels cinc anys vinents, quan l'àngel de la fam ens flagel·lava, no ens vam assemblejar a aquelles cabres blaves i encarcarades. I les vam enyorar.

Ja era la nit russa, Romania quedava enrere. Durant una llarga parada vam notar fortes batzegades. Adaptaven els eixos del vagó a l'amplada de les vies russes, a l'amplada de l'estepa. Tanta neu feia clara la nit de fora. Aquella nit al mig del camp desert era la tercera parada. Els soldats de guàrdia russos cridaven «*ubórnaia!*». Es van obrir les portes de tots els vagons. Vam caure a rodolons els uns rere els altres a la terra nevada, molt ensota del tren, i ens hi enfonsàrem fins als genolls. Vam comprendre, sense entendre-ho, que *ubórnaia* volia dir 'tothom a buidar'. Amunt, molt amunt, la lluna rodona. Davant les cares volava l'alè, resplendent com la neu de sota els peus. Tot al voltant, metralletes apuntant-nos. I aleshores, pantalons avall.

Aquesta situació molesta, el sentiment de pudor del món sencer... Que bé que aquest paisatge nevad estigués tan sol amb nosaltres, que ningú no el contemplés quan se'ns obligava a tots a fer el mateix ben junts els uns al costat dels altres. Jo no tenia ganes d'anar de ventre, però em vaig abaixar els pantalons i em vaig ajupir. Que vulgar i quiet, aquell paisatge nocturn, que ens posava en ridícul mentre fèiem les nostres necessitats, quan la Trudi Pelikan, a la meva esquerra, s'arromangà l'abric acampanat fins a les aixelles i s'abaixà els pantalons fins als turmells i se sentí el mormoleig entre les seves sabates, quan darrere meu l'advocat Paul Gast gemegava fent força i a la seva

dona, Heidrun Gast, li rondinaven els budells a causa de la diarrea, quan el vapor calent i pudent del voltant es congelava tot seguit en l'aire en espurnes que centellejaven. Aquell paisatge nevat ens imposava una cura de cavall, ens deixava sols amb el darrere a l'aire enmig dels sorolls del ventre. Que miserables les nostres entranyes en aquella companyia!

Aquella nit potser jo no vaig créixer, però sí que de sobte cresqué en mi la por. Potser la companyia només es fa real d'aquesta manera. Perquè tots, tots sense excepció, en el moment de fer les nostres necessitats ens vam ajupir de cara al terraplè. Tots teníem la lluna a l'esquena, no trèiem els ulls de la porta del vagó, no en podíem prescindir, com de la porta d'una cambra. Era la por enfollida que la porta es tanqués sense nosaltres i el tren es posés en marxa sense nosaltres.

Algú d'entre tots cridà a la vasta nit:

–Ve't-nos aquí, el poble saxó cagant, tots amuntegats. Si el rierol baixa, no baixarà sol. A tots us agrada viure, oi?

Esclafí una rialla buida i estúpida. Tothom es va allunyar un xic d'ell. Aleshores tenia espai i s'inclinà davant nostre com un actor repetint en un to elevat i solemne:

–A tots us agrada viure, oi?

La seva veu trobà ressò. Alguns es van posar a plorar, l'aire era vidriós. El seu rostre s'havia submergit en la il·lusió. La saliva de la seva jaqueta havia cristal·litzat. Aleshores vaig veure-li la insígnia al pit, era l'home del botó amb l'albatros. Estava completament sol i sanglotava amb una veu d'infant. Vora seu només restava la neu embrutida. I darrere seu, el món glaçat amb la lluna com una radiografia.

La locomotora llançà un únic xiulet somort. L'uuuh més profund que jo havia sentit mai. Cadascú s'amuntegà a la seva porta. Vam pujar i el tren continuà la marxa.

No el vaig veure al *lager*.

BLEDES

Allò que a la nit ens donaven al *lager* tenia botons. Les samarretes i els calçotets llargs tenien dues cintes per a lligar. El coixí tenia dues cintes a cada banda. De nit el coixí feia de coixí. De dia, el coixí era un sac per a la roba blanca que hom duia al damunt per a tots els casos, és a dir, per a robar i per a pidolar.

Robàvem abans, durant i després de la feina, però no quan pidolàvem, que en diem *comerç ambulat*, i tampoc no robàvem als veïns del barracot. Tampoc no era robar quan, després de la feina, tot tornant per l'abocador d'escòria, ensopegàvem males herbes i les collíem fins a omplir el coixí. Ja al març les dones del poble havien descobert que l'herba de fulles dentades es deia *lobodă*, que a casa la menjàvem també a la primavera com els espinacs i se'n deia *bleda borda*. Collíem també l'herba de fulles barbades, que era el fonoll pudent. A condició que hi hagués sal. La sal s'havia d'adquirir al basar baratant-la per altres coses. Era grisa i granelluda com grava, se l'havia de picar. La sal valia una fortuna. Teníem dues receptes per a les bledes.

Les fulles de bleda borda es poden menjar crues, ben salades, és clar, com els canonges. S'esmicola el fonoll pudent i s'hi escampa al damunt. O es poden coure les tiges senceres de les bledes en aigua amb sal. Pescades amb cullera de l'aigua, donen uns falsos espinacs que puguen al cap. Hom se'n beu el suc, sia com a sopa clara o com a te verd. A la primavera, la bleda borda és tendra, la planta fa l'alçada d'un dit i és d'un verd argentat. Al començament de l'estiu arriba al genoll i les fulles tenen la llargada d'un

dit. Cada fulla pot tenir un aspecte diferent, com un guant desaparellat, a sota sempre hi queda el polze. La bleda d'aquest color gris argentat és una planta fresca, una vianda de primavera. A l'estiu cal anar amb compte, creix molt i de pressa, treu branques espesses, té les tiges dures i llenyoses. Té un gust amargant com de terra argilena. La planta arriba a la cintura i al voltant de la gruixuda tija central es forma una mata més flonja. A ple estiu les fulles i les tiges agafen color, comencen amb el rosa, després passen del roig de sang al roig blavenc i a la tardor s'enfosqueixen fins a adquirir un to blau d'indi profund. A les puntes de les branques, s'hi formen inflorescències fetes de boletes com a les ortigues. La diferència és que aquesta mena de raïms no pengem, pugem en diagonal cap amunt. També passen del rosa al blau d'indi.

És curiós: quan la bleda borda comença a agafar color i durant molt de temps no és comestible, és quan té un aspecte realment bonic. Aleshores, creixuda al marge del camí, la seva bellesa està protegida. La temporada de menjar la bleda borda ja ha passat. Però no pas la gana, que cada cop es fa més gran que un mateix.

Què es pot dir de la gana crònica? Es pot dir que hi ha una gana que et fa malalt de gana, que s'afegeix encara amb més fam a la fam que un ja té. És la gana sempre nova que creix insaciable i se sumeix en la fam eterna, amansida amb penes i treballs. Com es pot anar pel món quan no es pot dir d'un mateix sinó que té gana? Quan no es pot pensar en res més? El paladar és més gros que el cap, una cúpula, alta i sonora fins dalt de tot de la clepsa. Quan un ja no pot resistir més la gana, el paladar s'estira, com si darrere la cara s'hagués estès una pell de llebre encara tendra per a assecar-se. Les galtes s'eixarreeixen i es cobreixen d'un borrhissol pà·lid.

No sabia que a la bleda amargant se li ha de retreure que no sigui comestible perquè es torna llenya i es nega

a ser menjada. La bleda borda sap que ja no ens serveix a nosaltres i a la fam, sinó a l'àngel de la fam. Les cadenes d'inflorescències roges són joiells al voltant del coll de l'àngel de la fam. Des del començament de la tardor, quan arribaven les primeres glaçades, la bleda s'adornava cada dia més, fins que es gelava. Eren els bells colors metzinosos allò que es clavava a la nineta dels ulls. Els raïms de flors, innombrables reguitzells de collarets vermells a tots els marges del camí, enjoiaven l'àngel de la fam. Ell duïa els seus adorns. I nosaltres dúiem un paladar tan alt, que, en caminar, l'eco de les petjades rebotia a la boca. Una transparència al crani, com si hom s'hagués empassat massa llum engegadora. Una llum tal, que s'emmirallava en la lluna, s'esquitllava dolçament a la campaneta del paladar, fins que s'inflava i pujava al cervell, fins que hom ja no tenia cervell al cap, sols l'eco de la fam. No hi ha mots escaients per a descriure el patiment de la fam. Avui encara haig de demostrar a la fam que me n'he escapat. Em menjo literalment la vida i tot d'ençà que ja no haig de passar gana. Estic empresonat en el sabor del menjar, quan menjo. Des del retorn del *lager*, des de fa seixanta anys, menjo contra la mort de fam. Vaig veure la bleda borda que ja no es podia menjar i assajava de pensar en una altra cosa, en l'última calor cansada de les acaballes d'estiu, abans que arribés l'hivern gelat. I aleshores, en comptes de la col, pensava en les patates que no hi havia. I en les dones que vivien al *kolkhoz* i que potser ja rebien patates noves a la sopa de col diària. Tret d'això, ningú no les envejava. Vivien en forats fets a terra i havien de treballar moltes més hores cada dia, de sol a sol.

Primavera al *lager*: això volia dir menjar bledes bordes per a nosaltres, que caminàvem per l'abocador d'escòria. El nom alemany per a la bleda borda, *meldekraut*, és dur de rosegar i no significa res en absolut. Per a nosaltres *melde* era un mot sense matisos, un mot que ens deixava indi-

ferents. No se'n deia *melde dich* ('presenta't'), no era una herba de passar revista, sinó un mot al marge del camí. En tot cas era un mot de crida per a la revista del vespre, en cap cas una herba de revista. Sovint esperàvem en va el plat de bledes bordes, perquè era imminent l'hora del recompte i no s'acabava mai, perquè els números no quadraven.

Hi havia cinc RB, *rabotxi batalion*, al nostre camp, cinc batallons de treball. Cadascun es deia ORB, Otdelni Rabotxi Batalion, i es componia de cinc-cents fins a vuit-cents interns. El meu batalló tenia el número 10.009 i el meu número era el 756.

Formàvem en files fermes i drets com un ciri..., ves quina expressió per a aquests cinc regiments de misèria fets de rostres d'ulls grossos, nassos llargs i galtes enfonsades, de panxes i cames inflades per l'aigua distròfica. Glacés o fes una calor sufocant, passàvem els vespres drets com uns estaquirotos. Només els polls tenien permís per a bellugar-se pels nostres cossos. Mentre durava el recompte interminable, es podien atipar de valent i passar la revista passejant-se per la nostra carn miserable, arrossegant-se durant hores pertot arreu des del cap fins als pèls del pubis. Normalment els polls acabaven tips de xuclar i es posaven a dormir a les costures dels folres de cotó, mentre nosaltres continuàvem drets i quiets. El comandant del camp, Xixtvaniònov, no parava de cridar. *Només* es deia *tovàristx* Xixtvaniònov, 'comandant Xixtvaniònov'. Un nom prou llarg per a fer-nos quequejar de por quan el pronunciàvem. Cada vegada que sentia aquest nom recordava el brogit de la locomotora de deportació. I també veia el nínxol blanc de l'església del poble: «El cel posa el temps en moviment». Potser havíem de formar durant hores davant el nínxol blanc. Els ossos es tornaven massissos com el ferro. Quan la carn ha desaparegut del cos, el pes dels ossos és una càrrega feixuga, t'estira cap a terra.

Durant la revista, immòbil, assajava d'oblidar-me de mi i no separar la inspiració de l'expiració. I de mirar enlaire sense aixecar el cap. I de cercar al cel una punta de núvol per a penjar-hi els ossos. Quan m'havia oblidat de mi i havia trobat un ganxo al cel, m'hi aguantava fort. Sovint no hi havia núvols, només un blau uniforme com de mar oberta.

Sovint només hi havia una capa de núvols tancada, uniformement grisa.

Sovint els núvols passaven rabents i no hi havia cap ganxo quiet.

Sovint la pluja cremava els ulls i m'enganxava la roba a la pell.

Sovint el fred em rosegava les entranyes.

En dies com aquests el cel em feia girar els ulls cap amunt i la revista me'ls feia girar cap avall: els ossos penjaven tan sols dintre meu, sense suport.

El *kapo* Tur Prikulitsch gambava amunt i avall entre nosaltres i el comandant Xixtvaniònov, entre els dits li patinaven les llistes, arrugades, de molts fulls. Cada vegada que cridava un número, el pit se li bellugava com el d'un gall. Tenia mans de nen. Les meves mans havien crescut al *lager*, eren quadrades, dures i llises com dos taulons.

Quan després de la revista un de nosaltres arreplegava tot el seu coratge i anava a preguntar a un dels *natxàlniks* o al comandant Xixtvaniònov quan podríem tornar a casa, es limitaven a dir *skoro domoi*, que volia dir 'aviat hi anireu'.

Aquest *aviat* rus ens robà el temps més llarg del món. Quan en Tur Prikulitsch anava al barber, l'Oswald Enyeter es feia tallar també els pèls del nas i les ungles. El barber i en Tur Prikulitsch eren paisans, oriünds de la regió fronterera amb tres països, situada als Carpats d'Ucraïna. Li vaig preguntar si en aquesta regió era costum tallar les ungles dels millors clients de la barberia. «No, no és cos-

tum d'allà. És cosa d'en Tur, no de la terra. Allà el cinquè ve després del novè.» «Què vol dir?», vaig preguntar. El barber respongué: «Un petit embolic».

En Tur Prikulitsch no era rus com en Xixtvaniònov. Parlava alemany i rus, però era del bàndol dels russos, no del nostre. Era un intern també, però ajudant de la direcció del camp. Ens repartia en batallons de treball sobre el paper i ens traduïa les ordres russes. I hi afegia les seves en alemany. Sobre el paper ordenava els nostres noms i números segons el número del batalló, de cara a la inspecció general. Cadascú havia de tenir present els seus números dia i nit i saber que érem persones numerades, no individus.

En Tur Prikulitsch afegia a les columnes, al costat del nostre nom, *kolkhoz*, fàbrica, zona de descàrrega de runa, transport de sorra, secció del ferrocarril, obra en construcció, transport de carbó, garatge, secció de la fàbrica de coc, neteja d'escòria i soterrani. Tot depenia del que hi havia escrit al costat del nom. De si acabaves cansat, baldat o mig mort. De si després de treballar encara tenies temps i forces per a fer comerç ambulant. De si d'amagat podíem anar a furgar entre les deixalles de la cuina de darrere la cantina.

En Tur Prikulitsch no va mai a treballar, en cap batalló, en cap brigada, en cap torn. Ell mana i per això és àgil i desdenyós. Quan somriu, és una trampa. Si se li torna el somriure, cosa que s'ha de fer, quedes en ridícul. Somriu perquè darrere el nom ha inscrit alguna cosa nova, més dolenta. L'evito a l'avinguda d'entre els barracots, prefereixo una distància des de la qual no es pot parlar. Camina per la vorera alçant les brillants botes com dues bosses de xarol, com si per les soles se li escolés el temps lliure. S'adona de tot. Diuen que també allò que oblida es converteix en una ordre.

A la barberia, en Tur Prikulitsch se m'ha fet el manaire. Diu el que vol, res no és arriscat. Fins i tot és millor

que ens ofengui. Sap que ens ha de sotmetre, perquè tot continuï igual. Estira el cap endavant i parla sempre de cara a terra. Té temps tot el dia per a agradar-se. A mi també m'agrada. Té un cos atlètic, uns ulls grocs de llautó i mirada oliosa, petites orelles cenyides com dos fermalls, un mentó de porcellana, les ales del nas rosades com fulles de tabac i el coll com cera. Té la sort de no haver d'embrutar-se mai. I aquesta sort el fa més vistós que no es mereix. Qui no coneix l'àngel de la fam pot manar a l'esplanada a l'hora de l'*appel* o de passar llista, passejar entre els barracots, somriure furtivament a la barberia. Però és incapaç de tenir una conversa. Sé més coses d'en Tur Prikulitsch que no pas li és grat, perquè conec bé la Bea Zakel. És la seva amant.

Les ordres russes sonen com el nom del comandant del camp, el *tovàristx* Xixtvanionov: cruixits i carrisquejos de *x*, *stx*, *tx* i *xtx*. El contingut de les ordres no l'enteniem, però sí el menyspreu. Al menyspreu, un s'hi acostuma. Amb el temps les ordres sonaven com un continu estossegar, com escurar-se el coll, esternudar, mocar-se i escopir..., com llençar gargalls. La Trudi Pelikan deia: «El rus és un idioma constipat».

Quan tots els altres es torturaven formats de peu dret per a la revista del vespre, els treballadors del torn just acabat, que estaven exclosos del recompte, ja havien fet un bon foc al racó del camp que hi havia darrere el pou. Al damunt ja hi tenien l'olla amb bledes bordes o altres coses rares, que necessitaven una tapa perquè no es veiés. Naps, patates, àdhuc mill, si havien estat prou murrís per a fer un bon bescanvi aquell dia: deu naps per una jaqueta, tres mesures de mill per un jersei, mitja mesura de sucre o de sal per un parell de mitjons de llana d'ovella.

Per a un àpat extra, l'olla necessitava de totes passades una tapadora. I no n'hi havia cap. Potser un tros de llauna o potser ni això. Tant se val com, el cas és que sempre s'in-

ventaven alguna cosa que fes de tapadora. Deien tossuts: «Cal una tapadora». Tot i que no n'hi havia cap, només se'n parlava, de la tapadora. Potser se'n parla per tapar-ne el record, quan ja no se sap de què era feta i, tant si n'hi hagués hagut com si no, tant se valia de què era feta.

Sigui com sigui, en aquell racó del camp de darrere el pou, al capvespre flamejaven uns quinze o vint focs entre dos maons. Tots els altres no tenien res per a fer-se un àpat privat tret de la gasòfia de la cantina. El carbó feia fum, els amos de l'olla feien guàrdia amb la cullera a la mà. De carbó no en faltava. Les olles eren de la cantina, miserables atuells de la indústria local. Recipients de llauna esmaltats d'un color terrós, plens de pelades i de bonys. Al foc del patí hi havia olles; a la taula de la cantina, plats. Quan un havia acabat de coure la seva vianda, d'altres esperaven amb els seus pots a prendre possessió del foc.

Quan no tenia res per a coure, el fum se m'esmunyia dins la boca. Tirava la llengua cap endins i mastegava el buit. Menjava saliva amb fum vespertí i pensava en salsitxes rostides. Quan no tenia res per a coure, m'acostava a les olles i feia com si em rentés les dents al pou abans d'anar a dormir. Però, abans de ficar-me el raspall de dents a la boca, menjava dues vegades. Amb la fam dels ulls menjava el foc groguenc i, amb la fam del paladar, el fum. Mentre menjava, tot era silenci al meu voltant, i del terreny de la fàbrica de l'altre costat arribava a través del crepuscle el brogit dels forns de coc. Com més de pressa volia allunyar-me del pou, més lent em tornava. Em volia arrencar de vora els focs. Enmig de la fressa dels forns de coc sentia rondinar els budells, tot el panorama vespertí tenia gana. El cel s'abocava tot negre damunt la terra, i jo entrava tentinejant al barracot sota la llum groga de la bombeta de servei.

Ens rentàvem les dents també sense pasta dentifrícia. La que havia dut de casa s'havia acabat ja feia temps. I la

sal era massa valuosa, no l'hauríem escopida, era una fortuna. Recordo la sal i el seu valor. En canvi, no recordo gens el raspall de dents. N'havia portat un al necesser. Però no podia durar quatre anys. I un de nou, no me'l vaig poder comprar fins al cinquè i últim any, quan vam disposar de diners, diners en metàl·lic que rebíem per la feina. Però tampoc no recordo cap raspall de dents nou, si és que en vaig tenir cap. Potser em vaig estimar més comprar roba nova amb aquells diners que no pas un raspall de dents. La primera pasta dentifrícia que del cert havia portat de casa es deia Chlorodont. D'aquest nom sí que me'n recordo. Els raspalls de dents, tant el primer de casa com el possible segon, es van oblidar de mi. Recordo la paraula *baquelita*. Al final de la guerra, totes les pintes que teníem al meu país eren de baquelita.

Pot ser que hagi oblidat més les coses portades de casa que no pas les adquirides al *lager*. I si és així, depèn de si havien tornat amb mi. Depèn de si les tenia i les continuava fent servir fins que van acabar gastades i més enllà, com si no les hagués tingudes sinó a casa. Pot ser que recordés millor els objectes dels altres, perquè els havia de manllevar.

Recordo molt bé les pintes de metall del camp. Van aparèixer a l'època dels polls. Les feien els torners i manyans de la fàbrica i les regalaven a les dones. Eren de xapa d'alumini amb dents oscades i semblaven humides al tacte amb la mà i la pell del cap, perquè tenien un toc fred. Quan les manejaves, de seguida prenien l'escalfor corporal i després desprenien una forta olor amargant com de rave. La sentor persistia a la mà força estona després d'haver desat la pinta. Amb les pintes de metall els cabells s'embullaven, calia estirar i estiregassar. A les pintes hi quedaven agafats més cabells que no pas polls.

Però per als polls també hi havia pintes de banya quadrangulars, dentades d'ambdues bandes. Les noies de

poble les havien portades de casa. D'un costat, les dents eren gruixudes per a fer-se la clenxa i pentinar-se; de l'altre, eren dents molts fines per a treure els polls. Les pintes de banya eren sòlides i pesaven a la mà. Els cabells es deixaven estirar i allisar. Podies demanar-les a les noies de poble.

Des de fa seixanta anys de nit provo de recordar els objectes del *lager*. Són les coses del meu cofre de nit. D'ençà que vaig tornar del camp, les nits d'insomni són un cofre de pell negra. I aquest cofre és el meu front. Des de fa seixanta anys no sé si no puc dormir perquè vull recordar aquells objectes o a l'inrevés: si m'hi barallo perquè igualment no puc dormir. Sigui com sigui, la nit fa la seva maleta en contra de la meva voluntat, vull recalcar-ho. Haig de fer memòria en contra de la meva voluntat. I encara que no m'hi veies obligat, sinó que ho volgués, m'estimaria més no haver-ho de voler.

De vegades els objectes del *lager* m'assalten, no l'un darrere l'altre, sinó en ramat. Per això sé que els objectes que em visiten no són perquè jo els recordi, o no tan sols per això, sinó per tribular-me. Tot just penso que he portat tots els estris de costura al necessari, que ja se m'hi barreja la tovallola, la qual no sé ni com era. Després ve un raspallet de les ungles, no sé ni si el tenia. A continuació, un rellotge de polsera, que no sé d'on ha sortit, si és que me'l vaig emportar. Objectes que potser no tenien res a veure amb mi, em busquen. Em volen deportar de nit, em vénen a buscar per acompanyar-me al camp de treball. Com que vénen en ramat, no es queden només al cap. Tinc un pes a l'estómac que puja fins a la gola. La respiració va i ve com un gronxador, es bolca, i panteixo. Un raspall-tisores-agulla-pinta de dents és una cosa monstruosa, com també la gana és monstruosa. I no hi hauria la visita dels objectes, si no hi hagués hagut la gana com a objecte.

Quan de nit els objectes em visiten i em tallen l'aire a la gola, obro la finestra d'una revolada i trec el cap a fora. Al cel, la lluna és com un got de llet freda, m'esbandeix els ulls. La meva respiració torna a trobar el seu ritme. M'empasso l'aire fred fins que ja no em trobo al *lager*. Després tanco la finestra i em torno a estirar. La roba de llit no sap res i escalfa. L'aire de la cambra em mira i fa olor de farina calenta.